

Ngoài ra, thư viện còn phải góp phần phát triển khoa học, sản xuất, phát triển kinh tế, văn hóa của đất nước cũng như địa phương. Những nhiệm vụ đó chỉ hoàn thành nếu trong thành phần vốn tài liệu của thư viện có thể đáp ứng nhu cầu của các chuyên gia trên các lĩnh vực và giúp họ giải quyết được những vướng mắc về chuyên môn cũng như tiếp cận với những thành tựu của thế giới.

Có lẽ do nhận thức được vai trò, vị trí của *Vốn tài liệu* đối với các hoạt động thư viện nên người ta đã gắng tìm về một từ Latinh "*Fundus*" với nghĩa là *gốc, bệ, cơ sở* để chỉ *Vốn tài liệu* - một bộ phận quan trọng của thư viện.

2.4. NGUYÊN TẮC PHÁT TRIỂN VỐN TÀI LIỆU

Nguyên tắc - là tư tưởng chỉ đạo, là quy định cơ bản cho một hoạt động. Trong quá trình phát triển vốn tài liệu, chúng ta cần tuân thủ các nguyên tắc sau:

2.4.1. Đảm bảo tính khoa học

Thực hiện nguyên tắc này đòi hỏi người cán bộ thư viện khi tiến hành cũng như quyết định các vấn đề liên quan đến vốn tài liệu phải dựa trên cơ sở những luận chứng khoa học. Mỗi biện pháp cần được tiến hành trong những điều kiện tối ưu và phải tính đến ảnh hưởng của các yếu tố khách quan cũng như chủ quan. Chẳng hạn, muốn điều chỉnh cơ cấu vốn tài liệu cần phải khảo sát hiện trạng vốn tài liệu, đối chiếu với nhu cầu của người đọc, đồng thời phải xem xét khả năng tài chính của đơn vị. Trên cơ sở khảo sát nhiều phương diện như vậy, người cán bộ thư viện sẽ có cơ sở khoa học để đưa ra những quyết định mới về cơ cấu của vốn tài liệu. Ở đây phải nhấn mạnh vai trò của người cán bộ, vì vốn tài

liệu là nơi tập trung những kiến thức mà con người đã tích lũy được qua quá trình hoạt động khoa học, sản xuất, nghệ thuật,... Làm việc trong môi trường như thế cần phải có kiến thức, có suy nghĩ mới đem lại hiệu quả.

Trong quá trình phát triển vốn tài liệu, tính khoa học được thể hiện qua các nội dung sau:

- Việc nhập tài liệu vào thư viện cần phải lựa chọn một cách khoa học sao cho vốn tài liệu có khả năng cung cấp những thông tin có giá trị về các lĩnh vực tri thức của nhân loại. Để việc lựa chọn được chính xác cần có sự trợ giúp của các nhà khoa học, các chuyên gia trong nhiều chuyên ngành khác nhau.

- Người làm công tác bổ sung tài liệu phải nghiên cứu phương hướng phát triển vốn tài liệu cho phù hợp với những thay đổi của dòng tài liệu cũng như nhu cầu thông tin.

- Kế hoạch hoá quá trình phát triển vốn tài liệu. Cần xây dựng kế hoạch ngắn hạn cũng như dài hạn đảm bảo vốn tài liệu tăng trưởng nhịp nhàng, đúng phương hướng.

- Phân công lao động hợp lý, ứng dụng công nghệ tiên tiến trong việc lựa chọn cũng như thu thập tài liệu.

Thực hiện đầy đủ những nội dung trên sẽ đảm bảo tính khoa học cho quá trình tăng trưởng vốn tài liệu.

2.4.2. Đảm bảo sự phù hợp

Nguyên tắc này đòi hỏi trong quá trình phát triển vốn tài liệu phải chú ý đến những yếu tố có ảnh hưởng tới nội dung, thành phần vốn tài liệu, đồng thời cũng phải xem xét mối liên hệ với các thư viện khác trên cùng địa bàn hoạt động.

Có nhiều yếu tố ảnh hưởng tới *Vốn tài liệu*. Về phía chủ quan đó là trình độ của cán bộ, ngân sách, kho tàng, trang thiết bị của thư viện... Về phía khách quan đó là công chúng độc giả, nhu cầu tin và thị trường thông tin, hiện trạng vốn tài liệu của các thư viện lân cận và cuối cùng là tình hình kinh tế - xã hội của khu vực thư viện phục vụ.

Trong số các yếu tố khách quan cũng như chủ quan, có một số yếu tố chung cho các thư viện. Tác động của những yếu tố này sẽ hình thành bộ phận tài liệu chung, giống nhau đối với các thư viện cùng loại hình. Còn do ảnh hưởng của các yếu tố khác biệt tới vốn tài liệu của các địa phương, các chuyên ngành sẽ hình thành bộ phận đặc thù gồm những tài liệu phù hợp với đặc điểm kinh tế, xã hội, văn hoá của từng vùng cũng như từng lĩnh vực mà thư viện phải phục vụ.

Thí dụ: Các thư viện tỉnh, thành phố có bộ phận tài liệu chung giống nhau phù hợp với tính chất là một thư viện khoa học tổng hợp, nhưng phần riêng khác nhau để đáp ứng nhu cầu độc giả và điều kiện tự nhiên, kinh tế - xã hội khác nhau ở mỗi vùng mỗi khu vực.

Như vậy, *Vốn tài liệu* được hình thành phải có ảnh hưởng tích cực tới môi trường, giúp cho việc giải quyết các nhiệm vụ trước mắt cũng như sau này.

2.4.3. Đảm bảo sự đầy đủ

Vốn tài liệu được coi là bộ nhớ của nhân loại nên cần phải tập trung đầy đủ những tri thức, kinh nghiệm, những hiểu biết mà con người đã tích lũy được. Hơn nữa, mục đích xây dựng vốn tài liệu là để sử dụng, vì vậy mức độ đầy đủ càng cao, khả năng đáp ứng nhu cầu càng lớn. Đặc biệt, đối với việc học tập, nghiên cứu

cần phải đảm bảo đầy đủ tài liệu và cung cấp thông tin toàn diện, có như vậy mới đảm bảo chất lượng học tập cũng như nghiên cứu. Từ thực tế đó, các thư viện khoa học cần có đầy đủ thông tin cần thiết về các lĩnh vực chủ yếu và các lĩnh vực có liên quan. Các thư viện đại chúng mong muốn có được trọn bộ các tác phẩm văn học, các tài liệu khoa học phổ thông để giới thiệu rộng rãi cho mọi tầng lớp.

Trước đây, thực hiện nguyên tắc đầy đủ, các thư viện cố gắng tập trung tài liệu về tất cả các đề tài, các lĩnh vực, không phụ thuộc vào chất lượng thông tin trong đó. Nhưng hiện nay các thư viện đã chuyển hướng sang bổ sung đầy đủ thông tin nghĩa là đảm bảo cho vốn tài liệu có tất cả những thông tin cần thiết, không phụ thuộc vào hình thức cũng như số lượng tài liệu. Các thư viện khi lựa chọn tài liệu nên chú ý tới hàm lượng thông tin, nên lựa chọn tài liệu chứa một lượng thông tin lớn. Ngược lại, nếu việc lựa chọn không chính xác, khối lượng tài liệu lớn nhưng hàm lượng thông tin trong đó lại thấp.

Trong điều kiện hiện nay, do khối lượng tài liệu được xuất bản đang tăng lên nhanh chóng, việc thực hiện nguyên tắc đầy đủ thông tin rất khó khăn và nhiều khi không có khả năng thực hiện ngay cả đối với những thư viện lớn có nguồn kinh phí dồi dào. Tuy nhiên, các thư viện luôn phấn đấu để đạt được mức độ đầy đủ tối đa trong khả năng cho phép và điều này chỉ có thể thực hiện khi các thư viện có sự phối hợp hành động trong công tác bổ sung.

2.4.4. Nguyên tắc phối hợp

Nguyên tắc phối hợp yêu cầu vốn tài liệu của bất kỳ thư viện nào cũng cần phải được xem xét như một bộ phận, một mắt xích của hệ thống vốn tài liệu trong một vùng, một khu vực cũng

như của cả đất nước. Ngày nay vốn tài liệu biệt lập, riêng lẻ của các thư viện không có khả năng thoả mãn nhu cầu. Để phát triển vốn tài liệu cần phải xây dựng mối liên kết, hợp tác chặt chẽ trên cơ sở phân công hợp lý, tính toán chính xác phạm vi thu thập cũng như luân chuyển tài liệu.

Sự phối hợp chỉ đem lại hiệu quả khi phân định được giới hạn theo đề tài, theo loại hình tài liệu, theo ngôn ngữ giữa vốn tài liệu của các thư viện thành viên. Tiếp theo là sự thoả thuận trong việc luân chuyển cũng như sử dụng vốn tài liệu giữa các thư viện. Cuối cùng là việc tổ chức bộ tra cứu, bộ phận cho mượn giữa các thư viện cũng như hệ thống điều hành chung cho các thư viện tham gia phối hợp.

2.4.5. Đảm bảo hiệu quả kinh tế

Mục đích thực hiện nguyên tắc này nhằm đạt hiệu quả cao trong việc hình thành vốn tài liệu với chi phí thấp nhất về thời gian, công sức cũng như tiền của.

Nhìn chung, ở Việt Nam cũng như ở các nước, ngân sách cấp cho thư viện phần lớn là ngân sách nhà nước. Tuy nhiên, việc cấp phát ngân sách cho thư viện đôi khi chưa thật khách quan, chưa có luận chứng khoa học, thực chất chỉ là sự phân chia ngân sách một cách "phỏng đoán", không tiến hành việc nghiên cứu nhu cầu ngân sách tối thiểu cho các thư viện. Cho dù ở Việt Nam, kinh phí được cấp dựa trên cơ sở xếp hạng thư viện, nhưng bản thân việc xếp hạng thư viện vẫn chưa đảm bảo khách quan và chính xác.

Hơn nữa ở các quốc gia, chính phủ thường ưu tiên cấp kinh phí cho các lĩnh vực quốc phòng, công nghiệp, nông nghiệp, giao

thông, y tế,... còn đối với lĩnh vực văn hoá, xã hội, nhất là đối với thư viện, kinh phí được cấp thường là hạn hẹp.

Để hỗ trợ về ngân sách cho thư viện, các thư viện trên thế giới rất tích cực khai thác các nguồn tài trợ từ các nhà hảo tâm, các cơ sở sản xuất kinh doanh, các tổ chức xã hội... Cho dù như vậy, các thư viện vẫn luôn phải chịu sức ép về mặt tài chính vì giá tài liệu không ngừng tăng lên, nhu cầu sử dụng tài liệu của người dùng tin cũng ngày càng cao. Để tháo gỡ khó khăn này cần đảm bảo hiệu quả kinh tế trong quá trình phát triển vốn tài liệu. Tuy các thư viện đều có kinh phí độc lập, nhưng cần phải tính toán, phân chia diện bổ sung một cách hợp lý, phối hợp với nhau trong việc bổ sung tài liệu sao cho có thể sử dụng một cách hiệu quả nhất nguồn ngân sách có được.